

Mariusz Bartnicki*

WIZERUNEK „БЕСЧЕСТНОГО КНЯЗЯ” W KRONICE HALICKO-WOŁYŃSKIEJ.

Wizerunki władców przedstawiane na kartach średniowiecznych kronik było zagadnieniem wielokrotnie omawianym przez historyków. Uwagę zwracały zwłaszcza „zwierciadła monarsze” będące pewnego rodzaju katalogiem cnót władcy idealnego. Bogata podstawa erudycyjna i filozoficzna tego typu przedstawień pozwalała wnikać w świat ówczesnej myśli politycznej, poznać poglądy na istotę władzy, na rolę jaką winien w państwie odgrywać monarcha¹. Niewiele miejsca w dotychczasowej literaturze przedmiotu poświęcono natomiast przedstawieniom ukazującym monarchów w negatywnym świetle. Wydaje się, że również one mogą być cennym źródłem pozwalającym lepiej poznać strukturę narracyjną średniowiecznych gesta i uwidocznic funkcje jakie w nich pełniły tego typu wizerunki książęce.

W kronice halicko-wołyńskiej, opisującej dzieje książąt Romanowiczów, uwagę zwraca charakterystyka Lwa Daniłowicza. Był on jedynym przedstawicielem wspomnianej dynastii, którego poczynania budziły dezaprobatę i stały się podstawą do nakreślenia na kartach kroniki jego pejoratywnego wizerunku. Lew, drugi syn Daniela Romanowicza, nie od razu zasłużył sobie na miano „бесчестного князя”.

* Бартніцкий Маріуш – доктор філософії, університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Польща).

¹ Schriften der MGH. – T.II: *Bernheim E.* Mittelalterliche Zeitanschauungen in ihrem Einfluss auf Politik und Geschichtsschreibung, Teil 1: Die Zeitanschauungen: Die augustinischen Ideen – Antichrist und Friedensfürst – Regnum und sacerdotium. – Tiibingen, 1918; *Skoczek T.* Ideał króla w średniowiecznej i renesansowej Polsce // Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie. – T. XII. – 1932. – S.14-21; *Bergcs W.* Die Fürstenspiegel des hohen und späten Mittelalters. – Leipzig, 1938; *Schramm P. E.* Herrschaftszeichen und Staatssymbolik. – T.1-3. – Stuttgart, 1954-1956; *Kantorowicz E. R.* The King’s two bodies. A study in Mediaeval Political Theology. – Princeton – New Jersey, 1957; *Graus V.* Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger. Studien zur Hagiographie der Merowingerzeit. – Praha 1965; Schriften der MGH. t. XIII: *Beumann H.* Ideengeschichtliche Studien zu Einhard und anderen Geschichtsschreibern des früheren Mittelalters. – Darmstadt, 1969; *Deptuła C., Witkowska A.* Wzorce ideowe zachowań ludzkich w XII i XIII wieku /C. Deptuła, A. Witkowska // Polska dzielnicowa i zjednoczona. Państwo, społeczeństwo, kultura / Pod red. A. Gieysztor. – Warszawa, 1972. – S.119-158; *Kürbis B.* Wizerunki Piastów w opiniach dziejopisarskich / B. Kürbis // Piastowie w dziejach Polski, Zbiór artykułów z okazji trzechsetnej rocznicy wygaśnięcia dynastii Piastów / Red. R. Heck. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1975; *Maniscalco B. G.* The Christian Prince through the mirror of the Rus’ chronicles / B. G. Maniscalco // Harvard Ukrainien Studies. – 12-13. – 1988-89 (1990). – P.672-688; *Michalowski R.* Otto III w obliczu ideowego wyzwania; monarcha jako wizerunek Chrystusa / R. Michałowski // Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym /Pod red. R. Michałowskiego. – Warszawa, 1997. – S. 67-72; *Максимович К. А.* Образ идеального правителя в древнерусской “Пчеле” / К. А. Максимович // Древняя Русь. Вопросы медиевистики. – № 1. – 2002; *Hubert A. H.* Fürstenspiegel der frühen und hohen Mittelalters (Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters – Freiherr-vom-Stein-Gedächtnisausgabe 45). – Darmstadt, 2006.

Poznając u boku ojca arkana sztuki wojennej jak i dyplomacji, już w młodym wieku znalazł się w centrum wielkich wydarzeń politycznych, związanych z rywalizacją o księstwo halickie. Jak przypuszcza D. Dąbrowski, indywidualne uzdolnienia księcia, spowodowały, że uważany był on za najbliższego współpracownika ojca i stryja Wasylka Romanowicza². Momentem przełomowym, który zmienił dotychczasowy pozytywny wizerunek księcia Lwa, nakreślony w kronice, były wydarzenia z roku 1268, związane z zabójstwem władcy litewskiego Wojszelka³.

Opowieść o „nikczemnym księciu Lwie” kronikarz rozpoczął od przedstawienia poczynąń jednego z głównych bohaterów fabuły, wspomnianego Wojszelka. Został on ukazany jako bogobojny książę, który pomny swych grzesznych występów postanowił zrzec się władzy i resztę życia spędzić w murach klasztoru św. Daniela w Uhrusku. Wedle jego rozporządzenia, nowym władcą Litwy został Szwarno Daniłowicz. Wojszełk wstąpił do klasztoru, gdzie był przysposobiony do życia zakonnego przez ojca Grzegorza⁴. W przedstawionym powyżej wprowadzeniu, kronikarz stylizuje charakterystykę Wojszelka na wzór żywotu monarchy pobożnego⁵. Książę litewski decyduje się porzucić życie świeckie nie tylko dla zbawienia własnej duszy. W mowie wygłoszonej do Szwarno, książę tak argumentuje swą decyzję: „|sogrešil’ esm’ mnogo. Pered Bogom i čelovieki. Ty knjaži a zemla t’ opasena”⁶. W passusie tym widzimy więc troskę panującego o dobro rządzonej przez niego wspólnoty⁷.

² Dąbrowski D. Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi w latach 1264-1299/1300 r. // D. Dąbrowski // Галичина і Волинь в добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. – Львів, 2001. – С.42-43.

³ Zob. Толочко П. Литовский князь Войшелк в русских летописях / П. Толочко // Ruthenica. – Т.5. – 2006. – С.117-127.

⁴ Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей [далее ПСРЛ]. – Т.2. – Санкт-Петербург, 1908, (reprint Москва, 2001). – Стб.867.

⁵ Dubonis A. Kunigaikštis Švarnas ir stačiatikiškos Lietuvos popirinės iliuzijos / A. Dubonis // Naujasis Židinys. – № 4-5. – 2006. – S.195; P. Toločko zwrócił uwagę, że opowieść o konwersji Wojszelka została oparta na podobnym schemacie kompozycyjnym jaki znajdujemy w mowie Ilariona o nawróceniu Włodzimierza (zob. Толочко П. Op. cit. – С.120) Podobieństwa między żywotem księcia litewskiego a panegirykami władców pobożnych zarówno w latopisach ruskich (panegiryk Włodzimierza Wasylkowica i innych książąt, zob. Похвали или житие (Между текстологией и идеологией княжеских панегириков в древнерусском летописании) // Paleosloavika. – Vol. VII. – Cambridge, 1999. – P.26-38), jak i kronikach polskich min. Kronice Wielkopolskiej (wizerunek Przemysła i Bolesława por.: Kúrbis B. Wizerunki Piastów. – S.209-210) wynikały z funkcjonowania w obu kręgach kulturowych podobnych toposów przedstawień władców sięgających do wzorców biblijnych.

⁶ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.867

⁷ Występujące w powyższym passusie słowo „опасна” można rozumieć w znaczeniu bezpieczna, spokojna. Taka lekcja wspomnianego wyrażenia oznaczałaby, że mowa Wojszelka wyraża ideę odpowiedzialności władcy za wspólnotę (zob. Grala H. Człowiek wobec władzy na Rusi Moskiewskiej (XIV-XVI w) // H. Grala. Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym / Pod red. R. Michałowskiego. – Warszawa, 1997. – S.403-437). Rozwinięciem tej idei było przekonanie, że monarcha poprzez swoje postępowanie odpowiada również za zbawienie swoich poddanych. Nie możemy zresztą wykluczyć, że w protografie kroniki wspomniane słowo mogło brzmieć спасена – czyli zbawiona – co lepiej naszym zdaniem oddaje zmysł argumentacji księcia litewskiego. Myśl, że władca poprzez swoje postępowanie prowadzi poddanych do zbawienia sformułowana została min. W Słowie ihumena Mosjeja [do kniazia Ruryka Roscisławicza , jak również jej echa dostrzegamy w Modlitwie Daniela Zatocznika.

Niegodziwe czyny władcy obciążają więc, nie tylko jego samego lecz również mają wpływ na zbawienie poddanych, dla których jest on wzorcem do naśladowania.

Spokojne życie zakonne Wojszelka, zakłóciło nieoczekiwane poselstwo Lwa Daniłowicza. Książę ów domagał się wspólnego zjazdu ze stryjem Wasylkiem Romanowiczem i niedawnym władcą litewskim⁸. Nie znamy powodów, dla których spotkanie to zostało zaaranżowane. Kronikarz zaznaczył jednakże, iż Wojszełk obawiał się księcia Lwa i zgodził się na uczestnictwo w planowanym zjeździe, dopiero wówczas, kiedy otrzymał poręczenie bezpieczeństwa ze strony księcia Wasylka⁹. We wspomnianym fragmencie, rola drugiego z bohaterów – Lwa w strukturze narracji została już wyraźnie określona. Kronikarz wyprzedzając nieco opisywane wydarzenia, przedstawia go jako władcę, któremu książę litewski nie ufał, którego działania uważał za podstępne. Nie wyjaśnił jednak skąd brały się te obawy. Z wcześniejszych relacji latopisu wynika, że w 1255 r. zawarto porozumienie pokojowe książąt litewskich z Romanowiczami, przypieczętowane min. wyborem Wojszelka na ojca chrzestnego Jerzego – syna księcia Lwa¹⁰. Już wówczas relacje między Wojszełkiem a Romanowiczami musiały być przyjazne. Uległy one pogorszeniu w 1258 r. kiedy to książęta halicko-włodzimierscy przymuszeni przez Burundaja wzięli udział w najeździe mongolskim na ziemie litewskie¹¹. Konflikt trwał do roku 1264, do czasu objęcia rządów na Litwie przez Wojszelka, który powrócił do sojuszu z Romanowiczami. Jak podawał kronikarz książę litewski wielkim szacunkiem darzył zwłaszcza Wasylka¹². Wątpliwe wydaje się, by obawy Wojszelka związane były z epizodem walk z Romanowiczami jakie toczyły się przed trzema laty¹³. Mogły one natomiast dotyczyć spraw aktualnych, jak sugeruje dalsza część relacji, rozporządzenia Wojszelka dotyczącego ziem litewskich¹⁴.

Planowany zjazd książąt odbył się we Włodzimierzu na Wielkanoc 1267 r.¹⁵. Książęta spędzili czas na ucztowaniu u niejakiego Markolta Niemca, pijąc wiele i się radując¹⁶. Możemy przypuszczać, iż wbrew obawom Wojszelka, zjazd upłynął w przyjacielskiej atmosferze i ewentualne sprawy sporne udało się pomyślnie

⁸ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.868.

⁹ Ibidem

¹⁰ Грушевський М. Хронологія подій Галицько-Волинської літописі // Записки НТШ. – Т.41. – Львів, 1901. – Зошит 3. – С.38-39, 68; *Dąbrowski D.* Rodowód Romanowiczów. – S.198-200.

¹¹ Грушевський М. Хронологія. – С.40.

¹² ПСРЛ. – Т.2. – С.862.

¹³ Tak przypuszczał V. T. Pašuto, według którego rozprawa z Wojszełkiem odbyła się za milczącą zgodą Wasylka, (Паху то В. Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – Москва, 1950. – С.293). Za hipotezą o zemście Daniłowicza na Wojszełku za śmierć brata Romana opowiada się P. Toločko, Op. cit. – С.124-125. A. Dubonis wiąże zabójstwo Wojszelka z dążeniami Lwa do osłabienia wpływów politycznych młodszego brata lub uczynił to w interesie Trojdena (Kunigaikštis Švarnas. – S.198-199.)

¹⁴ Zob. *Baranos D.* Stačiatikiai kitatikų valdžioje: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atvejis XIII-XV a. / D. Baranos // Lietuvos istorijos metraštis. 2004 -1. – Vilnius, 2005. – S.10-12.

¹⁵ *Dąbrowski D.* Rodowód Romanowiczów. – S.80; *Котляр М. Ф.* Галицько-Волинський літопис XIII ст. – Київ, 1993. С113-123; 46-47.

¹⁶ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.868

uregulować. Jak sugerował kronikarz, wspomniana uczta przerodziła się w pijatykę. Gospodarz zjazdu książę Wasylko „wypiwszy wiele”¹⁷ udał się na spoczynek do dworu. Również dwaj pozostali książęta opuścili progi gościnnego domu Markolta. Główny akt dramatu, rozegrał się wieczorem. Wówczas to Lew Daniłowicz zjawił się w klasztorze św. Michała, gdzie zatrzymał się Wojszełk i zabił go, jak podaje kronikarz z zawiści – za to, że ten oddał władzę na Litwie Szwarnowi¹⁸. Postępek Lwa Daniłowicza, wydaje się całkowicie zaskakujący, nic też dziwnego, że w literaturze określano go jako władcę niezrównoważonego – szalonego¹⁹. Pytaniem zasadniczym jest, czy we wspomnianej opowieści odbijają się rzeczywiste wydarzenia, czy jest to literacka wizja, mająca wykreować negatywny wizerunek księcia przemyskiego²⁰.

Struktura opowieści została zbudowana tak, by pokazać bezwzględność i podstępność działań księcia Lwa. Kronikarz konsekwentnie unikał odpowiedzi na pytanie, jaki był cel zwołania zjazdu, jakie sprawy sporne zamierzano na nim poruszać, od początku sugerując niegodziwe zamiary księcia przemyskiego. Poczynania księcia Lwa zostały ukazane w konwencji literackiej właściwej dla przedstawień władcy negatywnego²¹. Charakterystyczną cechą działań tego rodzaju bohatera była przebiegłość²². Lew ukrywał swoje prawdziwe intencje, podczas zjazdu, ucztował wraz z Wojszełkiem „radując się”, stwarzając pozory iż wszelkie sprawy sporne zostały rozwiązane po jego myśli. Wieczorem zaś, a więc w porze dnia, którą najczęściej w literaturze utożsamiano z działaniami występnyymi, zbrodniczymi²³, pod pozorem kontynuowania uczty zwabił Wojszełka na spotkanie, które dla księcia litewskiego zakończyło się tragicznie. Kronikarz podkreślając ciężar występku Lwa Daniłowicza, sugeruje, że do zabójstwa doszło na uświęconej ziemi, w klasztorze św. Michała. Książę przemyski został więc przedstawiony jako władca łamiący elementarne zasady współżycia we wspólnocie chrześcijańskiej.

Kolejny epizod z życia Lwa Daniłowicza został przedstawiony w kronice pod rokiem 1270. W bardzo zwięzłym przekazie kronikarz informuje nas, że książę ów nawiązał bardzo przyjazne kontakty z nowym władcą litewskim Trojdenem²⁴. Nie byłoby w tym nic nadzwyczajnego, gdyby nie fakt, że sojusznik Lwa został ukazany jako diaboliczny władca. Kreśląc charakterystykę Trojdena, kronikarz sięgnął po postacie biblijne wywołujące wszelkie negatywne skojarzenia: Antiocha Syryjskiego, Heroda i Nerona²⁵. Ten negatywny wizerunek władcy litewskiego – poganina,

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ *Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь.* – Київ, 1998. – С.221-226.

²⁰ Zob. *Dubonis A. Kunigaikštis Švarnas.* – S.198-199.

²¹ *Żmudzki P. Władca i wojownicy. Narracje o wodzach, drużynie i wojnach w najdawniejszej historiografii Polski i Rusi.* – Wrocław, 2009. – S.53-56.

²² Na podobnych zasadach został skonstruowany negatywny wizerunek Świętopelka Przekłętego, który zapewniając o swojej przyjaźni do brata Borysa, nocą przybył do Wyszogrodu i rozkazał go zamordować. Zob. *Żmudzki P. Op. cit.* – S.56-89.

²³ *Le Goff Ж. Kultura średniowiecznej Europy.* – Warszawa, 1970. – S.182-183. Por. przekazy dotyczące zabójstw książąt Borysa, Gleba (ПСРЛ. – Т.2. – С.118), Andrzeja Bogolubskiego (Лаврент'євска летопись, ПСРЛ. – Т.1. – С.127-128), które również miały miejsce nocą, co jeszcze bardziej w oczach ówczesnych obciążało ich oprawców.

²⁴ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.871.

²⁵ Ibidem. – Стб.869.

stawiał księcia przemyskiego w niezbyt korzystnym świetle. Sojusz z władcą pogańskim, nieprzyjacielem chrześcijańskiej Rusi, a z takiej perspektywy widział relacje z Trojdenem kronikarz, było kolejnym ogniwem składającym się na ujemny obraz Lwa. Wspomniana wzmianka została skonstruowana na zasadzie przeciwstawienia dwu bohaterów: pozytywnego Włodzimierza Wasylkowica, który prowadził wojnę z podstępny władcą litewskim (niszczącym ziemię włodzimierską jak złodziej) i negatywnego - Lwa Daniłowicza żyjącego w wielkiej przyjaźni z Trojdenem. Przyjaźń z władcą pogańskim nie wyszła zresztą na dobre Daniłowiczowi, jak stwierdził bowiem nie bez satysfakcji autor kroniki, Trojden „zapomniał” o przymierzu łączącym go z Daniłowiczem i nocą zajął należący do Lwa Drohiczyn²⁶. Kronikarz przy opisie niecznych poczynań władcy litewskiego, powtórzył znany nam już z wcześniejszej opowieści o zabójstwie Wojszełka schemat kompozycyjny. Trojden, podobnie jak Lew działał skrycie, realizując swoje niegodziwe zamiary nocą, okrutnie postępując ze swymi ofiarami.

Wspomniana opowieść o zajęciu przez władcę litewskiego Drohiczyna zawiera morał, pokazujący jak kończy się sojusz z władcą pogańskim. Stanowi ona również wprowadzenie do dalszych, niechlubnych poczynań Lwa Daniłowicza. Książę ów w kolejnych wersach kroniki opisujących wyprawę tatarsko-ruską na Litwę jaka miała miejsce pod koniec 1275 r.²⁷, został pokazany jako człowiek impulsywny, gwałtowny, który dla zemsty, gotów był sprzysiąc się nawet z szatańskim ludem jakim byli Tatarzy. Ta niepohamowana gwałtowność księcia, która nie przystoi władcy, zburzyła spokój całego regionu Rusi południowej. Do wyprawy odwetowej przeciwko Litwinom zostali bowiem zmuszeni przez Tatarów inni książęta ruscy. Negatywny obraz księcia Lwa dopełnił jego wyniosły stosunek wobec uczestników wyprawy. W przedstawionym passusie, znajdujemy więc cały katalog zachowań, które nie przystoją władcy.

Postępowanie Lwa Daniłowicza, zdaniem kronikarza, ściągnęło na niego samego jak i jego poddanych „gniew Boży”²⁸. Jego przejawem była nieudana wyprawa księcia na ziemie lackie, podczas której zginęło wielu znamienitych bojarów, zaś książę Lew nie osiągnąwszy niczego powrócił z wielką sromotą. Miarej nieszczęść dopełniły wydarzenia związane z pobytem w jego dzielnicy wojsk niedawnego sojusznika, chana Telebogi. Tatarzy, którym nie powiodła się wyprawa na ziemie polskie, porażkę próbowali odbić sobie grabiąc ziemię lwowską²⁹. Jak więc widzimy kronikarz powraca do wyrażonego wcześniej przekonania, że za czyny władcy odpowiada cała rządzona przez niego wspólnota. To przeświadczenie nabiera szczególnego znaczenia w kontekście kolejnego epizodu z życia naszego bohatera podejmującego starania o pozyskanie grodu Brześcia u brata Włodzimierza Wasylkowica. We wspomnianej opowieści obok księcia Lwa negatywne znaczenie odgrywa również jego syn Jerzy. On to występując w roli ofiary tyranii własnego ojca, który rzekomo odebrał mu wszystkie grody, starał się przekonać Włodzimierza, by ten od-

²⁶ Ibidem. – Ст6.871

²⁷ Ibidem. – Ст6.871-873.

²⁸ Ibidem. – Ст6.882.

²⁹ Ibidem. – Ст6.894.

dał mu Brześć³⁰. Kiedy plan ów się nie powiódł do akcji wkroczył Lew Daniłowicz, który złożył bratu stryjecznemu dość zaskakującą ofertę. Jak możemy domyślać się z niejasnych słów poselstwa książęcego, gród brzeski miał stanowić w pewnym sensie darowiznę Włodzimierza, która zapewniałaby mu jeśli nie pochówek w nekropolii Romanowiczów w kościele św. Bogurodzicy w Chełmie, to modlitwę w jego intencji tamtejszych duchownych³¹. Ta „chytra” jak określił ją kronikarz³² oferta księcia Lwa została odrzucona. Przytoczony epizod pokazuje całą bezwzględność naszego bohatera, który wykorzystując ciężką chorobę Włodzimierza, cynicznie dążył do określonego celu. Lwu i Jerzemu udało się przejąć Brześć po rychłej śmierci Włodzimierza Wasylkowica. Jak z dezaprobatą pisał kronikarz ułatwili im to sami Brześcianie, którzy uznali Jerzego za swego władcę i wprowadzili go do grodu³³.

Przedstawione powyżej opowieści składają się na negatywny obraz księcia Lwa Daniłowicza. Do jego skonstruowania kronikarz wykorzystał typowe ujęcia kompozycyjne, a więc przedstawienia władcy postępującego przewrotnie, skrycie, dla którego najlepszą porą działania był zmrok, który nie potrafił zapanować nad swoimi emocjami, kierującym się nie rozumem a rządzą zemsty. Kronikarz charakteryzując księcia Lwa sięgnął również do jednego z najpoważniejszych argumentów – władca który postępuje niegodnie narażony jest na utratę łaski Stwórcy, co mogło nieść za sobą daleko idące konsekwencje. To nagromadzenie cech negatywnych Lwa zaskakują w dziele, które stanowiło swojego rodzaju apologię rodu Romanowiczów. W tym miejscu zasadne wydaje się zastanowić nad pytaniem w jakich okolicznościach powstał ów wizerunek księcia i jakie pełnił funkcje.

Opowieści o „przewrotnym” księciu Lwie wchodzi w skład drugiej części kroniki, która powstała już po śmierci Daniela Halickiego tzw. kroniki wołyńskiej, która zdaniem części badaczy, miała być sukcesywnie spisywana na dworach trzech kolejnych książąt: Wasylka, Włodzimierza i Mściśława³⁴. Przyjrzyjmy się, na dworze którego z wyżej wymienionych książąt powstać mógł ów cykl opowieści o naszym bohaterze. Rozpoczynający kronikę tzw. zwód Wasylka Daniłowicza składał się z sekwencji opowieści dotyczących wydarzeń na Litwie, których punktem wyjścia była relacja o śmierci Mendoga w roku 1263³⁵. Zwraca uwagę fakt, że kolejne informacje o wojnie domowej na Litwie, objęciu i sprawowaniu władzy przez Wojszelka wypełniają niemal w całości tą część przekazu. Koncentrują się one nie na Wasylku |Romanowiczu lecz na osobie księcia litewskiego Wojszelka, którego „żywot” jest rdzeniem wiadomości relacjonowanych w latach 1263-1269³⁶.

³⁰ Ibidem. – Ст6.911.

³¹ Ibidem. – Ст6.912-913.

³² Ibidem.

³³ Ibidem. – Ст6.928.

³⁴ *Костомаров Н. И.* Лекции по русской истории. – Санкт-Петербург, 1862. – С.51; *Пауцто В. Т.* Очерки. – С.102-115; *Котляр М.Ф.* Галицько-Волинський літопис. – С.113-123; *Dubonis A.* Kunigaikštis Švarnas. – S.195.

³⁵ ПСРЛ. – Т.2. – Ст6.858.

³⁶ Zwracało to już uwagę źródło znawców, którzy tłumaczyli ten fakt włączeniem w treść wołyńskiej kroniki latopisu litewskiego powstałego w jednym z prawosławnych monasterów litewskich (Пашуто В. Т. Очерки. – С.114-116, podobnie *Goldfrank D.* The Lituianian Prince-Monk Vojselk, A Study of Competing Legends / D. Goldfrank D. // Harvard Ukrainien Studies. – XI, 1-2. – 1987. – P.46) lub też opowieści o wzajemnych relacjach litewsko-ruskich dopełnionych

Jedyny większy ustęp dotyczący poczynań władcy wołyńskiego odnotowano pod r. 1268 r. Dotyczył on kontaktów politycznych Wasylka z księciem krakowskim Bolesławem³⁷. Aktywnym uczestnikiem opisywanych wydarzeń był już wówczas syn Wasyla - Włodzimierz. Tak więc ta część kroniki mogła równie dobrze powstać na dworze Włodzimierza Wasylkowica³⁸.

Wydaje się, że narodziny „czarnej legendy” Lwa Daniłowicza wiązać należy właśnie z tym władcą wołyńskim. Jakie były powody zatargu między Włodzimierzem a Lwem? Według domysłów badaczy podłożem nieporozumień były podziały terytorialne księstwa halicko-wołyńskiego jakie nastąpiły po 1264 r³⁹. Nie wiemy jakie obszary przypadły wówczas poszczególnym Romanowiczom. Możemy przypuszczać, że młodszy brat księcia Lwa, Szwarno Daniłowicz skupił w swoim ręku władzę nad ziemią chełmską i halicką, zaś Lew otrzymał ziemię przemyską⁴⁰. Ten nierówny podział, w którym starszemu z braci przypadł mniejszy udział, mógł być źródłem konfliktów. Nie mamy jednak żadnego śladu, który by wskazywał, na wystąpienie Lwa przeciwko stryjowi jak również innym Romanowiczom.

Nieporozumienia na tle działań księżęcych między Romanowiczami, wiążą się dopiero z ostatnią wolą Włodzimierza Wasylkowica. Trudno jest ocenić, czy za poczynaniami Lwa Daniłowicza, zmierzającymi do rewindykacji zapisów na rzecz Mściława kryła się jakaś szersza myśl polityczna zmierzająca do zjednoczenia księstwa halicko-włodzimierskiego. Nie ulega jednak wątpliwości, że energiczne działania starszego z Daniłowiczów, zjednujące sobie zwolenników również wśród bojarów dzielnicy włodzimierskiej⁴¹, były postrzegane przez Włodzimierza i jego następcę jako realne zagrożenie realizacji dyspozycji dotyczącej następstwa tronu.

Zatargi między Lwem i Włodzimierzem mogły również dotyczyć polityki zewnętrznej. Powodem nieporozumień była odmienny początkowo stosunek obu książąt wobec nowego władcy litewskiego Trojdena. Włodzimierz, który prowadził uciążliwe walki z północnym sąsiadem, zapewne z dezaprobatą patrzył na sojusz brata stryjecznego z Litwą. Zerwanie w 1275 r. układu przez władcę litewskiego z Daniłowiczem, chwilowo tylko poprawiło relacje między Romanowiczami. Książę Lew zdecydował się bowiem na współpracę z Tatarami, którzy zapewniali mu istotne wsparcie militarne w rozgrywkach politycznych wobec Litwy jak i ziem polskich. Nie przysporzyło mu to uznania na dworze włodzimierskim, który niechętnie patrzył na tą ryzykowną „grę” księcia Lwa ze Złotą Ordą.

wiadomościami z historii Halicza i Wołynia (*Котляр М. Ф.* Галицько-волинський літопис. – С.119). Zdaniem P. Toločki wiadomości o Vojszelku powstały w środowisku wołyńskich i halickich twórców kroniki.

³⁷ ПСРЛ. – Т.2. – С.864-865.

³⁸ Zob. *Грушевський М.* Історія України-Руси. – Т.3. – С.198, *Генсьорський А. І.* Галицько-волинський літопис (процес складання, редакції і редактори). – Київ, 1958. – С.99.

³⁹ *Dąbrowski D.* Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza. – S.43; *Dubonis A.* Kunigaikštis Švarnas. – S.197.

⁴⁰ Zdaniem M. Gruševs'kiego było to ziemia halicka i przemyska (Op. cit. – С.186), D. Dąbrowski zwrócił jednak uwagę na zapis kroniki halicko-wołyńskiej która sugeruje że ziemia halicka przypadła księciu Lwu dopiero po śmierci Szwarno (Stosunki polityczne Lwa. – S.43-44)

⁴¹ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.928.

Wydaje się, że jakkolwiek opowieści o księciu Lwie, pełniły funkcje memoryatywne, przekazywały pewną wizję przeszłości, widzianej z perspektywy dworu włodziemskiego, to również dopatrywać się w nich możemy głębszego zamysłu. Przede wszystkim zwraca uwagę ich pouczający i moralizatorski ton. Negatywne poczynania „nikczemnego księcia”, nie licujące z pełnioną przez niego godnością, ściągają na niego kolejne niepowodzenia. Władca łamiący boskie jak i ziemskie prawo nie może liczyć na łaskę Stwórcy. Traci w pewnym znaczeniu zdolność rządzenia wspólnotą. Niepowodzenia podczas wypraw wojennych, jak również narażenie na niebezpieczeństwo własnych poddanych, dyskredytuje go jako panującego.

Nie możemy wykluczyć, że tego rodzaju „obraz” panowania księcia Lwa mógł być wykorzystywany w celach, które dzisiaj określilibyśmy jako propagandowe. Miały za zadanie zdyskredytować go jako władcę wśród wołyńskiej społeczności⁴². Jak wspomniano już wyżej bojarzy brzescy wbrew rozporządzeniom Włodzimierza Wasylkowica opowiedzieli się po stronie Lwa i Jerzego, uznając ich za władców. Ów bunt Brześcian, niewątpliwie zmuszał Mścisława i jego otoczenie do podjęcia działań ugruntowujących jego pozycję na Wołyniu. Być może jednym z elementów wykorzystanym w celu ograniczenia wpływów Lwa na Wołyniu, było rozpragowanie czarnej legendy tegoż księcia.

Dyskusyjnym wciąż problemem jest krąg odbiorców dzieł o charakterze latopisarskim. Niewątpliwie głównym adresatem tego typu utworów była rodzina książęca. Kroniki przekazywały pamięć o przodkach. Stanowiły swego rodzaju wykład genealogii rodu. Jak wykazały jednak badania nad zasięgiem społecznym piśmiennictwa teksty pisane „żyły” w komunikacji oralnej. Często odwoływano się do słowa pisanego, do praw i zasad zanotowanych w księgach. W przypadku Rusi wzajemnemu przenikaniu się tradycji pisanej i oralnej sprzyjał niewątpliwie brak bariery między pismem a rodzimym językiem⁴³. Stwarzało to niezwykle korzystne warunki dla wzajemnego oddziaływania słowa pisanego i mówionego. Podania o księciu Lwie mogły więc przeniknąć do szerszego kręgu odbiorców i stanowić ważne narzędzie w rozgrywkach politycznych na Rusi halicko-wołyńskiej u schyłku XIII stulecia.

***Mariusz Bartnicki.* ВІЗЕРУНОК „БЕСЧЕСТНОГО КНЯЗЯ” В ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОМУ ЛІТОПИСІ**

***Mariusz Bartnicki.* PATTERN OF THE “DISHONEST PRINCE” IN THE GALICIAN-VOLYNIAN CHRONICLE**

⁴² Ibidem

⁴³ *Samsonowicz H.* Zagajenie / *H. Samsonowicz* // *Słowiańszczyzna w tworzeniu Europy (X/XIV w.)* / Pod red. S. Rosika. – Wrocław, 2008. – S. 15-19; *Leciejewicz L.* Przełom cywilizacyjny w świecie słowiańskim we wczesnym średniowieczu // Tamże. – S.21-29; *Mrozowicz W.* Początki kultury pisma na Słowiańszczyźnie zachodniej // Tamże. – S.29-43; Zob. również *Dyskusja* // Tamże. – S.73-83.